

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

СЛОМА ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА

УДК. 347. 441. 26 (477)

**ГАРАНТІЯ ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ**

Спеціальність 12.00.03. – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів - 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права і процесу Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент

Яворська Олександра Степанівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри
цивільного права і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор

Шишка Роман Богданович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
цивільного права і процесу

кандидат юридичних наук, доцент

Ханик-Посполітак Роксолана Юрївна,
Національний університет
„Києво-Могилянська академія”, завідувач
кафедри галузевих правових наук

Захист відбудеться „24” травня 2007 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79001, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 (зал засідань юридичного факультету, ауд. Г-409).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий „23” квітня 2007 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат юридичних наук, доцент

В.О. Семків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. З переходом економіки України до розвинених ринкових відносин підвищується роль договірних зобов'язань. Як правило, вступаючи у цивільно-правові відносини, сторони прагнуть виконати взяті на себе зобов'язання і не допустити жодних порушень зі свого боку. Проте у ході господарської діяльності ніхто не застрахований від фінансових чи виробничих ризиків. Учасники цивільного обороту прагнуть уникнути таких ризиків або звести їх до мінімуму за допомогою передбачених законодавством видів забезпечення виконання зобов'язань. Як свідчить практика, досить поширене забезпечення виконання зобов'язання третьою особою, яка не є стороною договору. Одним з таких видів забезпечення можна вважати гарантію, оскільки гарантами виступають такі фінансово стабільні установи, як банки та страхові організації.

Крім того, із реформуванням цивільного законодавства виникає потреба у переосмисленні сутності та значення цілого ряду правових понять, зокрема поняття гарантії як нового для України виду забезпечення виконання зобов'язань, закріпленого у Цивільному кодексі України (далі ЦК України).

Важливість наукової розробки питань суті і значення гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань обумовлена процесами інтеграції України до світового співтовариства і необхідністю врахування позитивного зарубіжного досвіду з цих питань. Варто зазначити, що норми ЦК України, які регулюють гарантійні відносини, були розроблені на основі норм міжнародного права.

Проте, не зважаючи на постійний розвиток науки цивільного права у сфері дослідження видів забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань, на даний час як в науці, так і у правозастосовчій практиці залишаються невирішеними багато питань, пов'язаних із застосуванням гарантії. Основною проблемою гарантії є узгодження інтересів кредитора, боржника та гаранта при домінуючому становищі кредитора.

У липні 2006 року Л.О. Єсіповою була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему „Гарантія у цивільному праві”. Автор дисертації запропонувала ряд принципових положень щодо розуміння суті гарантії як нового виду забезпечення зобов'язань, щодо видів гарантії, підстав виникнення та припинення гарантійних правовідносин. Разом з тим, варто зазначити, що ряд питань, пов'язаних із застосуванням гарантії вивчені та висвітлені не повністю. У зв'язку з цим подальше дослідження проблем гарантії є актуальним і передбачає вихід за межі питань, які досліджувались у попередній роботі.

Ці обставини обумовили необхідність комплексного дослідження гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань, та вирішення проблем, пов'язаних із її застосуванням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тем науково-дослідної кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка „Проблеми удосконалення цивільного законодавства в умовах інтеграції України в Європейське співтовариство” на 2002-2004 роки (номер державної реєстрації 0103U005937) та „Вдосконалення цивільного законодавства в світлі нового Цивільного кодексу України” на 2005-2008 роки (номер державної реєстрації 0105U004945). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 22/2 від 26 лютого 2003 року), уточнена на засіданні Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 1/4 від 28 квітня 2006 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є системний теоретичний аналіз правової природи гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань, розробка пропозицій з удосконалення правового регулювання гарантійних правовідносин.

Для досягнення даної мети були поставлені такі завдання:

- дослідити процес становлення гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань;
- визначити та дослідити ознаки, функції та види гарантії;
- розкрити правову природу договору про видачу гарантії;
- дати характеристику суб'єктного складу гарантійного правовідношення;
- проаналізувати особливості виконання гарантійного зобов'язання;
- розкрити порядок реалізації гарантом права на пред'явлення регресної вимоги до принципала, а також проаналізувати загальні та спеціальні підстави припинення гарантійного зобов'язання;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері регулювання досліджуваних відносин в Україні у майбутньому.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають у процесі забезпечення гарантією цивільно-правових зобов'язань.

Предметом дослідження є гарантія як вид забезпечення належного виконання зобов'язань, а також законодавство, яке регулює її застосування.

Методи дисертаційного дослідження. Методологічну основу дослідницької роботи складають загальнонаукові, філософські та спеціальні методи, які використовуються у правових дослідженнях: історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, системно-

структурний та інші. Використання у дисертації історико-правового методу дозволило дослідити процес становлення інституту гарантії, проаналізувати чинники, які вплинули на виникнення гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань. За допомогою формально-юридичного методу був з'ясований зміст правових норм, які регулюють гарантійні правовідносини. Порівняльно-правовий метод використано у дисертації при порівнянні нормативно-правових актів України та інших держав, з метою виробити пропозиції з вдосконалення цивільного законодавства України з врахуванням досвіду зарубіжних країн. Системно-структурний метод використовувався для класифікації гарантії на види, а також при визначення її місця в системі видів забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань.

Теоретична основа дослідження. Сформульовані у дисертаційній роботі теоретичні висновки та практичні рекомендації ґрунтуються на досягненнях цивілістичної науки, зокрема на наукових працях таких вчених: Г.О. Аванесової, М.І. Брагінського, Т.В. Боднар, В.В. Вітрянського, М.В. Волошиної, Б.М. Гонгало, О.В. Дзери, Л.О. Єсіпової, Л.Г. Єфімової, О.С. Йоффе, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Д.І. Мейєра, І.Б. Новицького, С.В. Овсейка, О.М. Олійник, Ю.В. Петровського, І.О. Покровського, Н.Ю. Рассказової, О.М. Садікова, С.В. Сарбаша, Н.В. Соболевої, Р.П. Сойка, Є.О. Суханова, Ю.К. Толстого, Є.О. Харитонова, В.М. Хвостова, Г.Ф. Шершеневича та інших вчених.

Емпіричною базою дослідження є практика застосування актів цивільного законодавства, пов'язаного з використанням гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням проблем, пов'язаних із використанням гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань. У результаті проведеного дослідження сформульовані основні науково-теоретичні положення, які виносяться на захист:

- досліджено еволюцію гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань, а також роль Уніфікованих правил Міжнародної Торговельної Палати у формуванні сучасного інституту гарантії;
- подальшого розвитку отримало положення про те, що основною характерною ознакою гарантії є її незалежність, яка характеризується двома складовими – абстрактністю та безумовністю. Разом з тим, принцип незалежності гарантії від основного зобов'язання має відносний характер;
- вперше запропоновано викласти ч. 2 ст. 561 ЦК України у такій редакції: „Гарантія є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше. До видачі гарантії прирівнюється передача її підприємству зв'язку або ввід електронного документу в інформаційну систему відправника”;

- обґрунтовано положення про те, що юридичним фактом, який породжує гарантійне зобов'язання між гарантом і бенефіціаром, є видача гарантії;

- додатково обґрунтовано положення про те, що відносини гаранта та принципала, пов'язані з видачею гарантії, оформляються договором сторін. У зв'язку з цим вперше запропоновано авторське визначення договору про видачу гарантії, яке пропонується як норма: „Договором про видачу гарантії є письмова домовленість принципала і гаранта, за якою гарант зобов'язується видати гарантію в якості забезпечення виконання зобов'язання принципала перед бенефіціаром, а принципал зобов'язується сплатити винагороду за видачу гарантії”;

- оскільки банки та страхові організації є фінансовими установами, то з метою узгодження положень ЦК України та Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” зроблено пропозицію викласти ст. 560 ЦК України у такій редакції: „За гарантією банк або інша фінансова установа (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку”;

- зроблено висновок про те, що обов'язок гаранта з виплати гарантійної суми виникає з моменту пред'явлення бенефіціаром письмової вимоги до гаранта, а не з моменту порушення принципалом свого обов'язку за основним договором;

- з метою уникнення спорів, пов'язаних з виконанням обов'язків за гарантією, доведено доцільність викладу ст. 564 ЦК України у такій редакції: „1. Після одержання вимоги кредитора гарант повинен негайно повідомити про це боржника у письмовій формі і передати йому копії вимоги разом з доданими до неї документами. 2. Гарант повинен розглянути вимогу кредитора разом з доданими до неї документами в установленій в гарантії строк, а у разі його відсутності – в семиденний строк і встановити відповідність вимоги та доданих до неї документів умовам гарантії”;

- додатково обґрунтовано необхідність розмежування обов'язку гаранта зі сплати гарантійної суми та відповідальності гаранта за невиконання чи неналежне виконання ним свого обов'язку. При виконанні гарантом свого обов'язку за гарантією, його обсяг не може виходити за межі суми визначеної гарантією. Що стосується відповідальності гаранта за порушення зобов'язання, яке впливає з гарантії, то вона не обмежується сумою гарантії, якщо інше не передбачене у самій гарантії.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для подальших наукових досліджень видів забезпечення виконання зобов'язань взагалі та гарантії зокрема, вдосконалення законодавства України у сфері регулювання відносин гарантії.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, при підготовці підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій з курсу „Цивільне право”.

Сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у практичній діяльності при вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права і процесу Львівського національного університету імені Івана Франка. Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях: X регіональній науково-практичній конференції „Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні” (м. Львів, 5-6 лютого 2004 р.); Міжнародній науковій конференції молодих вчених „Треті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 5-6 листопада 2004 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців „Четверті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2005 р.); XII регіональній науково-практичній конференції „Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні” (м. Львів, 9-10 лютого 2006 р.); Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції молодих вчених та аспірантів „Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні” (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених „П'яті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 27-28 жовтня 2006 р.)

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України, та в шести тезах виступів на наукових конференціях.

Структура роботи обумовлена її метою та поставленими завданнями і складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 205 сторінок, з них 15 сторінок займає список використаних джерел (180 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, вказується її зв'язок з науковими програмами, визначається об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, висвітлюється наукова новизна основних положень, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, а також подаються відомості про апробацію отриманих результатів.

У Розділі 1 „Гарантія в системі видів забезпечення виконання зобов’язань за цивільним законодавством України” досліджується історія становлення та розвитку гарантії у вітчизняному законодавстві, аналізується поняття та ознаки гарантії, її функції та види. Розділ складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 1.1. „Виникнення, становлення та розвиток гарантії як самостійного виду забезпечення виконання зобов’язань” присвячений дослідженню процесу формування гарантії як самостійного виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов’язань. На підставі аналізу нормативно-правових актів та літератури автором робиться висновок про те, що гарантія, яка регулювалась ЦК УРСР була сурогатом поруки, пристосованим до централізованої планової економіки.

Досліджується процес формування сучасного інституту гарантії. Зазначається, що даний процес проходив паралельно у багатьох країнах, причому в кожній з них він відбувався децентралізовано. Зроблено висновок, що причинами виникнення гарантії були: по-перше, потреба у ефективному виді забезпеченні виконання договорів та недостатня надійність існуючих видів забезпечення виконання цивільно-правових зобов’язань; по-друге, вплив міжнародного приватного права.

Аналізуються міжнародно-правові акти, які регулюють гарантійні правовідносини. Особлива увага приділяється Уніфікованим правилам Міжнародної Торговельної Палати для договірних гарантій 1978 р. та Уніфікованим правилам Міжнародної Торговельної Палати для гарантій на вимогу 1992 р., а також Конвенції ООН про незалежні гарантії та резервні акредитиви.

Автором здійснено порівняльний аналіз міжнародних та вітчизняних норм, зроблено висновок про те, що при розробці ЦК України був врахований міжнародний досвід, а також особливості вітчизняного цивільного обігу. Вказані певні відмінності в регулюванні гарантії Уніфікованими правилами Міжнародної Торговельної Палати для гарантій на вимогу та ЦК України, зумовлені національними особливостями та потребами внутрішнього обігу.

У підрозділі 1.2. „Поняття, ознаки та функції гарантії” аналізуються основні наукові підходи до розуміння гарантії як виду забезпечення виконання зобов’язань. У роботі спростовується думка авторів, які визначають гарантію як договір на користь третьої особи.

У даному підрозділі досліджуються ознаки гарантії, які відрізняють її від гарантії, передбаченої ЦК УРСР 1963 року, а також від інших видів забезпечення виконання зобов’язань. Такими ознаками є: особливий суб’єктний склад; самостійність, незалежність гарантії від основного зобов’язання; безвідкличність; непередаваність прав; відплатність.

Зазначено, що однією з головних відмінних ознак гарантії є її самостійність, незалежність від основного зобов’язання. Відсутність у гарантії ознак акцесорності щодо основного зобов’язання полягає в наступному: 1) недійсність основного зобов’язання не тягне за собою недійсність

зобов'язання гаранта перед бенефіціаром; 2) гарантія не припиняється з припиненням основного зобов'язання; 3) виконання принципалом зобов'язання частково або повністю не тягне за собою припинення зобов'язання гаранта; 4) на строк давності за гарантійним зобов'язанням не впливає спливу строку за основним зобов'язанням; 5) зобов'язання гаранта сплатити грошову суму повинно бути виконано при повторній вимозі бенефіціара навіть у випадках, коли основне зобов'язання виконане, припинилось чи є недійсним.

Двома складовими незалежності гарантії є абстрактність та безумовність. Абстрактність гарантії полягає в тому, що вона не пов'язана з умовами договору, для забезпечення якого вона видана, включаючи і той факт, що припинення основного договору не впливає на долю гарантії. Безумовність гарантії передбачає відсутність будь-яких умов, в залежність від яких ставиться виконання зобов'язання, крім тих, які вказані у тексті самої гарантії.

Проте, варто зазначити, що принцип незалежності гарантії від основного зобов'язання має відносний характер. Оскільки метою гарантії є забезпечення належного виконання основного зобов'язання, то своїм виникненням вона зобов'язана перш за все саме цьому зобов'язанню. Крім того, саме невиконання чи неналежне виконання принципалом основного зобов'язання є підставою виникнення обов'язку гаранта здійснити платіж на користь бенефіціара. Відносний характер незалежності гарантії від основного зобов'язання виявляється також у тому, що при наявності доказів припинення основного зобов'язання у зв'язку з його належним виконанням, якщо бенефіціару було про це відомо до пред'явлення письмової вимоги до гаранта, суд може відмовити у задоволенні такої вимоги.

Важливою ознакою гарантії є її безвідкличність. Відповідно до загальних правил ч. 3 ст. 561 ЦК України гарантія не може бути відкликана гарантом. Загальне правило про безвідкличність гарантії необхідне для того, щоб вона могла у повній мірі виконувати забезпечувальні функції. Проте дане правило має диспозитивний характер, тобто у самій гарантії може бути передбачена можливість її відкликання. Автором обґрунтовується положення про те, що право на відкликання гарантії повинно бути реалізоване гарантом до моменту пред'явлення бенефіціаром вимоги про виконання зобов'язання.

Варто зазначити, що права бенефіціара за гарантією є непередаваними. Проте так само як і правило про безвідкличність гарантії, правило про непередаваність прав бенефіціара є диспозитивним, тобто у самій гарантії може бути передбачене право бенефіціара передати свої права іншій особі.

Відповідно до ст. 567 ЦК України гарант має право на оплату послуг, наданих ним боржникові. Отже, гарантія видається на оплатній основі. Розмір плати за видачу гарантії визначається договором між гарантом та принципалом.

Автором зроблено висновок, що у тексті гарантії необхідно вказувати: найменування гаранта, бенефіціара та принципала; основне зобов'язання, яке забезпечується гарантією; строк дії гарантії; максимальну суму гарантії.

Важливе значення має строк дії гарантії. Адже строк дії гарантії – це строк існування права бенефіціара на пред'явлення вимоги до гаранта. Даний строк є присікальним, тому важливо, щоб він був достатнім для того, щоб бенефіціар мав можливість пред'явити вимогу до банку, якщо принципал не виконає свого зобов'язання в установленій у договорі строк. Щодо набрання гарантією чинності, то автором розроблено проект внесення змін до ч. 2 ст. 561 ЦК України.

Автором зазначається, що у гарантії необхідно вказувати суму, на яку вона видана. Адже відсутність вказівки на суму гарантії, робить відповідальність гаранта практично необмеженою, а це не відповідає його інтересам. Бенефіціар може розраховувати саме на виплату тієї суми, яка вказана у гарантії.

У роботі охарактеризовано та розкрито суть функцій, які виконує гарантія як вид забезпечення виконання зобов'язань. До основних функцій гарантії можна віднести забезпечувальну, компенсаційну, стимулюючу, оскільки наявність відповідних передумов, які сприяють належному виконанню боржником взятого на себе зобов'язання, є метою будь-якого виду забезпечення.

Підрозділ 1.3. „Види гарантії” присвячений класифікації гарантії. Застосування на практиці різних видів гарантії зумовлене, перш за все, особливостями ринкових відносин, а також видом зобов'язання, яке забезпечується.

Залежно від способу видачі гарантії поділяються на: прямі та зустрічні (контргарантії); з точки зору можливості реалізації гарантії можуть бути: умовними та безумовними (гарантіями на вимогу); за ступенем гарантованості оплати сум за гарантіями вони поділяються на відкличні та безвідкличні; залежно від зобов'язання, яке забезпечується, розрізняють: тендерні гарантії, гарантії виконання, гарантії повернення платежів, гарантії оплати. У практиці міжнародної торгівлі зустрічаються також інші види гарантії, зокрема: митні гарантії, судові гарантії, консорціумні гарантії, супергарантії. Проте Уніфіковані правила МТП для договірних гарантії виділяють три основні види гарантії: гарантію виконання, гарантію повернення платежів і тендерну гарантію.

Автором зроблено висновок про те, що розмежування різних видів гарантії має значення для учасників гарантійних правовідносин, оскільки допомагає їм обрати той вид гарантії, який оптимально забезпечить їхні інтереси. Вибір конкретного виду гарантії залежить від особливостей забезпечуваного зобов'язання.

Розділ 2 „Правове регулювання відносин гаранта і принципала при видачі гарантії” присвячений характеристиці договору про видачу гарантії як підставі виникнення відносин

гаранта і принципала, а також суб'єктів гарантійного правовідношення. Цей розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. „Правова природа договору про видачу гарантії” досліджуються підстави виникнення гарантійних правовідносин. Автором зроблено висновок, що для виникнення гарантійних правовідносин необхідне послідовне вчинення двох дій: укладення договору між принципалом і гарантом про видачу гарантії; вчинення одностороннього правочину – видачі гарантії. Проте обов'язок гаранта з виплати гарантійної суми виникає саме з видачі гарантії.

Автор досліджує правову природу договору про видачу гарантії як підстави виникнення відносин між гарантом і принципалом. У ракурсі висвітлення досліджуваного питання пропонується аналіз наукових дискусій щодо юридичної природи договору про видачу гарантії. Для повноти характеристики юридичної природи даного договору автор звертається до з'ясування співвідношення договору про видачу гарантії з іншими договорами – договором комісії, договором купівлі-продажу. На основі проведеного аналізу обґрунтовується висновок про те, що договір про видачу гарантії належить до договорів на надання фінансових послуг.

У роботі проаналізовано зміст договору про видачу гарантії. Оскільки у законодавстві відсутні спеціальні норми стосовно істотних умов договору про видачу гарантії, зроблено висновок про те, що договір про видачу гарантії буде вважатися укладеним при узгодженні умов про предмет, розмір винагороди та порядок її виплати, а також строк видачі гарантії.

У роботі зазначається, що при визначенні плати за видачу гарантії гаранти враховують такі фактори: суми гарантії та строк її дії; ризик платежу бенефіціару за гарантією; умови відшкодування сплачених сум за рахунок принципала; операційні витрати; вид гарантії та умови, на яких буде здійснюватись платіж.

Автором вказується, що винагорода за видачу гарантії може встановлюватись у процентному відношенні до суми гарантії або у твердій сумі. Крім того, сторони самі визначають, в які строки буде виплачуватись винагорода, а також, буде вона виплачуватись частинами чи у повному обсязі одразу.

Зроблено висновок про те, що договір про видачу гарантії є двостороннім, консенсуальним, відплатним, каузальним. На завершення підрозділу автором запропоноване власне визначення договору про видачу гарантії.

У підрозділі 2.2. „Суб'єкти гарантійного правовідношення” визначено коло суб'єктів у гарантійних правовідносинах. Відповідно до загального правила, передбаченого ст. 560 ЦК України, гарантами можуть бути банки, інші фінансові установи та страхові організації. Оскільки і банки, і страхові організації згідно із Законом України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” є фінансовими установами, пропонується внесення змін до ст. 560 ЦК України.

Крім того, у роботі вказується, що не всі фінансові установи можуть бути гарантами, а лише ті, яким таке право надано нормативними актами, що регулюють їх діяльність. Автор зазначає, що обмеження кола осіб, які можуть бути гарантами, зумовлене: економічною природою гарантії; наявністю організацій, які спеціалізуються у сфері оцінки і несення кредитних ризиків; наявністю системи державного контролю за діяльністю фінансових установ.

Автором відзначено, що законодавством не обмежується коло осіб, які можуть бути боржниками і кредиторами. Отже, ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Розділ 3 „Правові наслідки невиконання боржником зобов’язання, забезпеченого гарантією” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. „Реалізація прав та виконання обов’язків за гарантією” головна увага зосереджується на аналізі підстав та порядку виконання зобов’язання гарантом. Зазначається, що обов’язок гаранта сплатити кредиторів певну грошову суму виникає при невиконанні чи неналежному виконанні боржником основного зобов’язання. У дисертації обґрунтовується, що обов’язок гаранта з виплати гарантійної суми виникає не з моменту порушення принципалом свого обов’язку, а з моменту пред’явлення до нього кредитором вимоги про сплату грошової суми відповідно до умов гарантії. Така вимога може бути пред’явлена кредитором тільки в межах строку дії гарантії.

До вимоги, що пред’являється у письмовій формі додаються документи, вказані у гарантії. У кожному конкретному випадку перелік таких документів залежить від забезпечуваного зобов’язання, а також від того, наскільки досягнуто компроміс інтересів гаранта, принципала та бенефіціара. Умова про документи, які необхідно представити гаранту, повинна бути включена у договір про видачу гарантії. Це пояснюється тим, що бенефіціар повинен бути ознайомлений з переліком документів, необхідних для одержання належної йому за гарантією суми. Крім того у нього буде можливість реально оцінити, чи зможе він зібрати всі необхідні документи в межах строку дії гарантії.

Дисертанткою проаналізовано обов’язки гаранта після одержання вимоги бенефіціара про сплату грошової суми, передбаченої гарантією. Обґрунтовується положення про те, що гарант повинен обов’язково попередити боржника про отриману вимогу кредитора. Оскільки форма такого повідомлення законом не визначається, автор вважає за доцільне застосовувати письмову форму повідомлення. У зв’язку з цим пропонується внесення змін у ст. 564 ЦК України.

Автором досліджуються також підстави відмови гаранта у задоволенні вимоги бенефіціара. Зазначається, що гарант повинен повідомити бенефіціара про підстави відмови у задоволенні його вимоги. Це пояснюється тим, що відсутність цих даних позбавляє бенефіціара можливості оцінити правомірність дій гаранта, а також можливості оперативно виправити допущені помилки.

У роботі розмежовується зобов'язання гаранта зі сплати грошової суми, на яку видана гарантія, та відповідальність гаранта за невиконання чи неналежне виконання ним своїх обов'язків.

Сплата бенефіціарові грошової суми, на яку видана гарантія, є виконанням гарантом свого зобов'язання. Таким чином, обсяг зобов'язання, що виконується, не може виходити за межі суми, визначеної в гарантії. Тобто законодавчо був встановлений обсяг відповідальності гаранта за порушення основного зобов'язання принципалом. Гарант не несе обов'язку відшкодувати збитки, сплачувати неустойку понад вказану суму.

У роботі досліджується значення строку виконання гарантом своїх обов'язків. Автор зазначає, що даний строк має важливе значення для визначення моменту настання відповідальності за невиконання гарантом обов'язку зі здійснення платежу.

Автором доведено, що якщо гарант порушує свій обов'язок, то його відповідальність не обмежується сумою, на яку видано гарантію. Порушення гарантом свого зобов'язання полягає в тому, що він: за належно заявленою вимогою бенефіціара не сплатив встановлену суму; задовольнив вимогу бенефіціара не у повному обсязі; допустив прострочку у задоволенні вимоги бенефіціара.

У підрозділі 3.2. „Право гаранта на регресні вимоги до принципала” досліджуються питання, пов'язані з правом гаранта на пред'явлення регресних вимог до боржника. У контексті цього питання аналізується поняття та підстави пред'явлення гарантом регресної вимоги до принципала. Обґрунтовано позицію про те, що договором про видачу гарантії може бути передбачено розмір регресних вимог, а не можливість їх пред'явлення. Це пояснюється тим, що позбавлення гаранта права на пред'явлення регресних вимог має наслідком безпідставне збагачення принципала. Проте така позиція є несправедливою, оскільки в ролі принципала виступає боржник, який не виконав основне зобов'язання.

Автором пропонується у договорі про видачу гарантії встановити строк для задоволення регресної вимоги. Дана позиція пояснюється тим, що умова про строк має значення для визначення моменту настання відповідальності принципала за порушення обов'язку із задоволення регресної вимоги.

Дисертанткою вказується, що належним виконанням обов'язку принципала по задоволенню регресної вимоги гаранта є відшкодування принципалом гаранту грошових сум, сплачених бенефіціару за гарантією

У дисертації передбачається можливість для забезпечення гарантії використовувати будь-який із видів забезпечення виконання зобов'язань, передбачених ст. 546 ЦК України.

У підрозділі 3.3. „Підстави та наслідки припинення гарантії” детальному аналізу піддано спеціальні підстави припинення гарантії, передбачені ст. 568 ЦК України, згідно з якою

зобов'язання гаранта перед кредитором припиняється у разі: 1) сплати кредиторів суми, на яку видано гарантію; 2) закінчення строку дії гарантії; 3) відмови кредитора від своїх прав за гарантією шляхом повернення її гарантові або шляхом подання гаранту письмової заяви про звільнення його від обов'язків за гарантією.

Щодо першої підстави припинення гарантії, автором зроблено висновок про те, що якщо за гарантією платежі здійснювались частинами на вимогу бенефіціара, то гарантія припиняється у той момент, коли гарант виплатив всю суму, на яку була видана гарантія.

Найбільш спірною, на думку автора, є така підстава припинення гарантії, як закінчення строку її дії. Цей строк не переривається, не зупиняється, не поновлюється. Категоричність норми ЦК України дозволяє зробити висновок про те, що закінчення строку дії гарантії є безумовною підставою припинення її дії навіть у тому випадку, якщо вимога бенефіціара до гаранта пред'явлена до закінчення строку дії гарантії. Проте, у роботі вказується, що в даному випадку слід виходити з того, що гарантія припиняється у зв'язку із закінченням строку її дії тільки у тому випадку, якщо до вказаного строку бенефіціар не пред'явить гаранту належно оформлену вимогу про сплату суми гарантії.

Автор аналізує також право бенефіціара відмовитись від своїх прав за гарантією. Дія бенефіціара у даному випадку є одностороннім правочином, спрямованим на припинення зобов'язань за гарантією.

У роботі обґрунтовано положення про те, що даний перелік підстав припинення гарантійного зобов'язання не є вичерпним. Зобов'язання гаранта може припинятись також на загальних підставах припинення зобов'язань, передбачених главою 50 ЦК України. Винятком є лише підстава, передбачена ст. 607 (припинення зобов'язання неможливістю його виконання), яка не може бути застосована до грошових зобов'язань включаючи і гарантію.

Автором також обґрунтовується думка про те, що ст. 568 ЦК України стосується припинення зобов'язань гаранта перед кредитором, а не припинення самої гарантії. Адже після настання підстав, передбачених у ст. 568 ЦК України гарантія втрачає свої забезпечувальні функції, але продовжує існувати обов'язок принципала оплатити послуги, надані гарантом.

У **Висновках** сформульовано найбільш суттєві теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження, розроблені конкретні пропозиції по вдосконаленню регулювання гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань та внесенню змін до чинного законодавства.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Слома В.М. Оновлена гарантія як спосіб забезпечення виконання зобов'язань // Вісник прокуратури. – 2003. – № 10. – С. 57-59.

2. Слома В.М. Незалежність та безвідкличність гарантії за Цивільним кодексом України // Вісник Львівського університету. - Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 329-333.
3. Слома В.М. Розвиток інституту забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2006. – Вип. 1. – С. 103-107.
4. Слома В.М. Правова природа домовленості про видачу гарантії // Вісник Львівського університету. - Серія юридична. – 2006. – Вип. 42. – С.203-208.
5. Слома В.М. Суб'єкти гарантійного зобов'язання // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ, 2006. – Випуск XVI. – С. 95-101.
6. Слома В.М. Порука та гарантія як способи забезпечення виконання зобов'язань: порівняльна характеристика // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали X регіональної науково-практичної конференції. – Львів, 2004. – С. 266-268.
7. Слома В.М. Гарантія: поняття та особливості // Молодь у юридичній науці. Збірник тез Міжнародної наукової конференції молодих вчених „Треті осінні юридичні читання”. – Хмельницький, 2004. - С. 252-254.
8. Слома В.М. Функції гарантії як способу забезпечення зобов'язань // Молодь у юридичній науці. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців „Четверті осінні юридичні читання”: У 3-х частинах: Частина друга: „Приватно-правові науки”. – Хмельницький, 2005. – С.331-334.
9. Слома В.М. Особливості забезпечення зобов'язань за Цивільним кодексом України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XII регіональної науково-практичної конференції. – Львів, 2006. – С.235-236.
10. Слома В.М. Історія виникнення гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 202-205.
11. Слома В.М. Припинення гарантії: підстави та правові наслідки // Молодь у юридичній науці. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених „П'яті осінні юридичні читання”: У 5-ти частинах: Частина третя: „Цивільне право. Сімейне право. Міжнародне приватне право. Комерційне право”. Підтом 2. – Хмельницький, 2006. – С. 132-135.

АННОТАЦІЯ

Слома В.М. Гарантія як вид забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03. – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2007.

Дисертація присвячена характеристиці гарантії як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань. Досліджено історико-правові аспекти становлення гарантії в цивільному законодавстві. Проаналізовано поняття, ознаки та функції гарантії. Наведені класифікації гарантії на окремі види за різними підставами. Досліджено правову природу договору про видачу гарантії, а також особливості правового статусу суб'єктів гарантійного правовідношення. Розглядаються особливості виконання гарантійного зобов'язання, право гаранта на пред'явлення регресних вимог до боржника, а також підстави припинення гарантії. Сформульовано висновки, обґрунтовано пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання гарантії у вітчизняному цивільному законодавстві.

Ключові слова: гарантія, гарант, бенефіціар, принципал, договір про видачу гарантії.

АННОТАЦИЯ

Слома В.Н. Гарантия как вид обеспечения исполнения гражданско-правовых обязательств. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03. – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2007.

Диссертация посвящена характеристике гарантии как вида обеспечения исполнения гражданско-правовых обязательств. Проанализирован процесс становления гарантии в международном и отечественном праве. Автор исследует влияние Унифицированных правил МТП для гарантий по требованию 1992 г. на формирование современного института гарантии, а также отличия в регулировании гарантии Правилами и Гражданским кодексом Украины.

Исследованы признаки, функции и виды гарантии. Гарантия определяется как самостоятельное обязательство, независимое от обеспечиваемого обязательства в соответствии с которым гарант гарантирует перед кредитором исполнение обязательства принципалом. Вместе с тем независимость гарантии имеет относительный характер, поскольку гарантийные правоотношения могут возникать только в связи с существованием основного обязательства.

Проанализированы основания возникновения гарантийных правоотношений. Доказано, что юридическим фактом, порождающим гарантийное обязательство между гарантом и

бенефициаром, есть выдача гарантии. Также указано, что выдаче гарантии предшествуют юридически оформленные отношения между гарантом и принципалом. Основой возникновения данных отношений является договор о выдаче гарантии.

На основе исследования правовой природы договора о предоставлении гарантии автором обоснован вывод о том, что данный договор относится к группе договоров о предоставлении финансовых услуг. Существенными условиями данного договора являются условия о предмете, о размере вознаграждения, а также строке выдачи гарантии. Предлагается авторская дефиниция договора о предоставлении гарантии.

В диссертационной работе анализируется субъектный состав гарантийного правоотношения. Обосновывается вывод о том, что гарантами могут быть не все финансовые учреждения, а только те, право которых на выдачу гарантии предусмотрено нормативными актами, регулирующими их деятельность. Автором указывается, что в отличие от гарантов, к которым законодательством предъявляются особые требования, к бенефициарами и принципалами таких требований нет. Отсюда делается вывод о том, что ими могут быть и физические, и юридические лица.

Рассмотрены особенности исполнения гарантийного обязательства. В работе проанализированы обязанности гаранта после получения требований кредитора о выплате суммы, предусмотренной гарантией. В связи с этим предлагается внесение изменений в ст. 564 ГК Украины. Разграничиваются обязанности гаранта о выплате денежной суммы, на которую выдана гарантия, и ответственность гаранта за неисполнение или ненадлежащее исполнение своих обязанностей. Обосновывается вывод о том, что при неисполнении или ненадлежащем исполнении гарантом своих обязанностей, его ответственность не ограничивается суммой, на которую выдана гарантия.

Исследовано право гаранта на предъявление регрессных требований к должнику. Автором делается вывод о том, что в договоренности о выдаче гарантии необходимо предусматривать объем регрессного требования, а не возможность его предъявления.

Проанализированы основания прекращения гарантии. Автором указывается, что положения ст. 568 ГК Украины относятся к прекращению обязанностей гаранта перед кредитором, а не прекращения самой гарантии.

В диссертации сформулированы предложения и рекомендации, касающиеся усовершенствования правового регулирования гарантии в отечественном гражданском законодательстве.

Ключевые слова: гарантия, гарант, бенефициар, принципал, договор о выдаче гарантии.

ANNOTATION

Sloma V. M. The guarantee as a kind of the maintenance civil obligations. – Manuscript.

The dissertation to competition for academic degree of Candidate of law sciences in specialty 12.00.03. – Civil law and Civil procedure; Family law; International private law. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2007.

The dissertation is devoted to the characteristic of as kind of maintenance of execution civil obligations. It is investigated aspects of the becoming of a guarantee in the civil legislation. The notion, features and functions a guarantee are analyzed. Classifications of a guarantee are induced at separate kinds behind different criteria. It is investigated the legal nature of the contract about delivery of a guarantee, and also feature of a legal status of subjects of guarantee relations. The features of the execution of the guarantee obligation, a stop of a guarantee, and also the right of the guarantor to presentation regress claims to the debtor are considered. The conclusion, the offers and the recommendations on the improvement of the legal regulation of a guarantee in the domestic civil legislation is formulated.

Key words: guarantee, guarantor, beneficiary, principal, the contract about delivery of a guarantee.

Підписано до друку 16.04.2007.
Формат 60x84 1/16 Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman
Друк офсетний. Умовн. друк.арк. 0,9
Зам. № 2007-0430. Наклад 100 прим.

Друк ТОВ "Джура",
46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 5,
тел (0352) 25-88-80, 25-69-40,
e-mail: dzhura@tr.ukrtel.net